

Tale insanın xarakterindən asıldır

NƏDƏNSƏ aktyorun dilindən eşitdiyim bu misralar onun haqqında yazmaq fikrinə düşəndən beynimdə fırlanır. Tale insanın xarakterindən asılıdır. Birincini əksər halda ikincini, yəni xarakteri müəyyən edir. Xüsusən əgər şəxsiyyətlisən, yarımağı bacarmırsansa həyat sənə çətin olacaq, çox çətin. Xarakterinə əks xarakterli insanlar sənə hər addımda əzməyə, sındırmağa çalışacqlar, sənə şəxsiyyətin isə onların mənəvi əzilməsi olacaq. Hamı biləcək ki, sən sınımadın, əyilmədin, yenilmədin, yıxılmadın, bu dünyaya dimdik gəlib elə də getdin. Qiymətləndirməyi bacaranlar tərəfindən seviləcəksən, sən dünyadan köçəndə simalarda bir təəsüf ifadəsi yaranacaq. İllər ötcək, hərdən yada düşəcəksən, sənə insanlara misal çəkəcəklər, “rəhmətlik yaxşı şəxsiyyət idi” deyəcəklər.

O birisinin isə adı çəkiləndə sifətlər əyiləcək, hər kəsin daxilindən dilinə gətirmək istəməyi bir söyüş keçəcək. Ailənin böyük övladı Kamal olub, amma bu Kamal yox, o, tez dünyasını dəyişib, sonra bu dünyaya gəlib və adını Kamal qoyublar. Bir qardaşı daha vardı. İnqilabdan əvvəl babasının-Hacı Məmmədhasənin neft mədənləri olub. Tale insanın xarakterindən asılıdır yaşadığı bina əslində bütünlüklə onun ata-baba mülkü imiş. Sovet hakimiyyəti qurulandan sonra hər şey əllərindən çıxıb. Dövlət o binada aktyorun atasına 13 kvadrat metrlik mənzil verib. Kamal Xudaverdiyev 3 may 1938-ci ildə Bakıda doğulub. Bir il sonra atası dünyasını dəyişib, üç il sonra müharibə başlayıb. Yeddinci sinfə qədər gündüz oxuyub. Səhər saat beşdə yuxudan oyandı dəri sexinə qaçırmış. Orda dəri təmizləyir, saat səkkizdə məktəbə gedərmiş. Sonradan orta təhsilini 6 sayılı fəhlə-gənclər məktəbində başa vurub. “Beş ili birtəhər yola verdik, anam işə gedirdi. Mənim üçün 300 qram çörək qoyardı ki, yeyib məktəbə gedərəm. Anam gedən kimi o çörəyi yeyir, bir də axşama qədər ac qalırdım”.

“Fəxri adlı çilingər”

Bu sözü ona dostu, həmkarı Eldəniz Zeynalov deyərmiş. Müharibədən sonra Qazaxstana xam torpaqlara işləməyə gedir. Burdan ora basanoşkalarda getmişdi, buna görə də ora düşən kimi ayaqlarını don vurur. Zillətlə işləyib ayaqları üçün məlhəm alır və özü müalicə edir. Qayıdandan sonra 10 il çilingər işləyir. Bütün bu illər ərzində ən çox sevdiyi iki məşğuliyyət varmış, biri hər gün Xəzər sahilinə gedib içinin bütün dardlarını ona açıb demək, biri də hər həftə sonu teatra get-

mək. Bileti də həftənin əvvəlindən alır-mış. Yenilikçi ruhlu 60-cıların nümayəndəsi bu müvəllə İncəsənət İnstitutunun aktyorluq fakültəsinə qəbul olunur. Daha doğrusu birinci il rus dili imtahanından keçmir. İkinci il bir də ondan imtahan götürən Adil İsgəndərov soruşur ki, axı sən ötən il qəbul olunmalı idin, mən sənə xatırlayıram. Kamal Xudaverdiyev rus dilindən kəsildiyini deyir. Adil İsgəndərovun kursunda təhsil alır. Onun sevimli tələbələrindən olur. Qüdrətli sənətkarlar Mehdi Məmmədovdan və Rza Təhməsisibdən də ixtisas təhsili alır. 1965-ci ildə ali təhsilini başa vuran Kamal Xudaverdiyev Akademik Milli Dram Teatrının baş rejissoru Tofiq Kazımovun təklifi ilə oktyabr ayının 1-də truppayı ştata götürülüb. Raul. “Orlean qızı”, Fridrix Şiller, Fərman. “Yalan”, Sabit Rəhman, Murov. “Günahsız müqəssirlər” Aleksandr Ostrovski, Lətif. “Söz yarası” Qeybullu Rəsulov, Demetr. “Antoni və Kleopatra” Vilyam Şekspir, Aslan. “Kəndçi qızı”, Mirzə İbrahimov, Laert. “Hamlet”, Vilyam Şekspir, Ədalət. “Məhv olmuş gündəliklər”, İlyas Əfəndiyev, Tahirov. “Ümid”, Maqşud İbrahimbəyov.

Loğman. “Yollara iz düşür”, Bəxtiyar Vahabzadə, Sezar. “Kölgələrin oyunu”, Yuri Edlis, Hüseyinov. “Qızıl test”, Seyran Səxavət, Kral Lir. “Kral Lir”, Vilyam Şekspir, Süpürgəçi. “Ah, Paris... Paris!..”, Elçin, Şah Edip. “Şah Edip”, Sofokl, Çingizxan. “Sokratı anma gecəsi”. Çingiz

Aytmatov və Muxtar Şahanov, İzzət paşa. “Ulduz, yaxud Ədimə fəthi”, Cəfər Cabbarlı. Salman Tahirov. “Cəzasız günah”, Bəxtiyar Vahabzadə, Aqşin. “Dar ağacı”, Bəxtiyar Vahabzadə, Dolbanezo. “Kəllə”, Nazim Hikmət. Bunlar dram teatrında onun yaratdığı obrazların yalnız bir hissəsidir.

Şöhrətin yox, sənətin əsiri

Deyirdi, bu sənətə gələndə gərək qazanc məqsədi güdməyəsən: “Dolanışığın olsa evlən, olmasa ona da cəsarət etmə, çünki fikri ailənin dolanışığının yanında qalan adamdan aktyor olmayacaq”. Elçinin “Ah, Paris, Paris” tamaşasında yaratdığı süpürgəçi obrazı tamaşanın əvvəlindən sonuna qədər səhnədə olan, yalnız danışmayan, mimikalarla yadda qalan bir obraz idi. Həmin rolunu rejissor kimə tapşırmaq üzərində çox düşüncəli. Sonda teatrın direktoru “bunu çox böyük aktyor oynamaqdır, ver Kamal Xudaverdiyevə” deyib. İlk çəkildiyi film isə “İstintaq davam edir” filmi idi. Əlisəttar Atakişiyev baş rola - Çingizov obrazına çəkilmək üçün xaricdən aktyor dəvət etmək istəyirmiş Adil İsgəndərov kinostudiyanın direktoru kimi bu fikrin ələhinə çıxıb və təkidlə həmin rola Kamal Xudaverdiyevi təklif edib. Ondən sonra da aktyor çox filmlərdə-«Azərbaycanfilm» kinostudiyasında «Sonuncu müsahibə» (Həsənov), «Dağlarda döyüş» (Rüstəmov), «Nəsimi» (Yusif), «Abşeron» (Əli), «Üzü küləyə»

(Kombinat müdiri), «Adanı özünə apara bilməzsən» (Ata), «Oteldə bir otaq» (Alim), «Dədə Qorqud» (Ata)-xaraktercə fərqli obrazlara çəkilib. Tamaşaçıların yaddaşında isə daha çox Azərbaycan Dövlət Televiziyasında hazırlanan tamaşalarda oynadığı obrazlarla qalıb. İlyas Əfəndiyevin «Atayevlər ailəsinə» (İldırım), Ənvər Məmmədخانının «Şərqi səhəri» (Cavanşir bəy), Mehdi Hüseyinin «Alov» (Qaşqay), Əlibala Hacızadənin «Yadigar» (Müəllim), Nazim Hikmətin «Bayramın son günü» (Firuz) və «Şöhrət və ya unudulan adam» (Doktor). Doktor onun ən çox sevilən obrazı idi. Bir vaxtlar şöhrətdən başı gicəllənən insanın sonradan necə unudulduğunu Kamal Xudaverdiyev elə möharətlə yadlırdı ki, tamaşanı görənlər indi də onu yaddaşlarında saxlayıblar. Televiziyada son rolu Elçin Mehraliyevin «Yurd yeri» film-tamaşasında Mahal kişi oldu. Aktyor ev-əşiyindən, doğma yurd yerindən didərgin düşmüş milyonların ümumiləşdirilmiş obrazı Mahal kişi ilə o dərdin nə olduğunu anlamayanlara da anlatdı. Bu o dövr idi ki, teatr tənəzzülə doğru sürətlə gedirdi. Ömür boyu şöhrətin yox, sənətin əsiri olan aktyor bu vəziyyətlə barışa bilmirdi. Oğlu Hüseyin Xudaverdiyev: “Atam sənəti çox yüksək tuturdu. Çox da şəxsiyyətli insan idi, çətinliklərlə yaşamış, amma heç vaxt heç kimdən özü, ailəsi üçün nə isə xahiş etməyib. Yalnız teatrın düşdüyü vəziyyət onu çox incidirdi. Təsəvvür edin ki, Moskvada xəstəxanada yatanda teatr üçün çox danırırdı. Əməliyyat olunacağını biləndə isə həkimə sualı bir bu oldu ki, mən səhnəyə çıxma biləcəm? Həkim dedi hə, dedi, onda nə edirsiz edin. Əməliyyatdan sonra səsini itirdi. Dedi ki, görürsən həkim məni aldatdı. Ağ ciyərimdə olan problemə görə ciyərin bir hissəsini kəsib götürdülər. Ondən əvvəl isə ürək fəaliyyətini artırmaq üçün ürəyini əməliyyat etmişdilər. Xəstəxanada diaqnozunu özü bildi, amma qətiyyətlə sınımadı. Onu sarsıdan yalnız teatra gedə bilməməsi idi. Sonra bir az düzələndə gedirdi. Altı ay sonra müayinə olundu. Burada müayinədə ciyərimdə yenidən yaranan ışıqları həkimlərtikiş yerləri kimi qəbul ediblər. Sonra da Moskva həkimi “artıq gecdir” dedi. Dəfn günü ömür boyu onu izləyən ədalətsizliyi bir daha hiss etdim. Ailə onun üçün sənətdən sonra idi. Demirəm bizi sevmirdi, amma ailəni də gec qurmuşdu ki, sənətdə özünü təsdiq etsin sonra. Anamı sevmişdi, ona görə evlənməmişdi.

Xalamın əri atamın dostu olub. Onların toyunda atam anamı görüb, tez bir zamanda da evlənilər. Atamın 37 yaş varmış. 25 ildən artıq mənzil növbəsində olub. Bir-iki dəfə öz növbəsinin tamam evsiz olan aktyorlara güzəştə getmişdi. Evi ona xəstələndən sonra verdilər. Ədalətsizlikdən narazı idi, teatrın vəziyyətindən nigaran getdi. Ona təqaüd kəsilməmişdi, ev də verdilər, diqqətdən kənar qalmadı. Teatrın düşdüyü ümumi durum onu incidirdi”.

Xalq artisti 70 yaşının tamam olmasına 10 gün qalmış 2008-ci 23 apreldə dünyasını dəyişdi. Adı məzarlıqda dəfn olundu. Bu gün ondan qalan iki oğul övladı, özünün hələ sağlığında adını verdiyi nəvəsi Kamal Xudaverdiyev, bir də şəxsiyyətinə hədsiz sevgidir. Beləcə xarakterli taleyini müəyyən etdi. O tale ki, bu gün də onun ruhunu, xatirəsini izləyir.